

PER UNA EUROPA SOCIAL

PROPOSTES DEL SINDICALISME EN ELS INICIS DEL DIÀLEG SOCIAL EUROPEU

Nil Bosch Navarro

RESUM

Aquest comentari analitza les propostes de la Confederació General Italiana del Treball (CGIL) fetes en el marc de la posada en marxa del nou Programa d'acció social comunitària (1984), i de la redacció de l'Acta Única Europea (1986). A partir de documentació d'arxiu, s'exposen les propostes del sindicalisme pel que fa al seu paper en la integració comunitària, la importància de l'ocupació, el desenvolupament, l'accés al treball, entre altres temàtiques afectades per l'impacte de la llarga crisi dels anys setanta i vuitanta. Aquestes iniciatives es contextualitzen sota un prisma històric més ampli, així com els debats que ha generat, per tractar-se d'un objecte d'estudi molt controvertit i complex.

PARAULES CLAU

Sindicalisme, Comunitat Econòmica Europea, crisi, espai social europeu.

INTRODUCCIÓ

El model social europeu és un desenvolupat conjunt de sistemes de protecció social fruit d'un llarg procés històric acumulatiu de mesures en el si dels diversos Estats nació d'Europa. Els seus orígens es remunten fins a mitjans del segle XIX, amb disposicions com la Poor Law de 1834 del Regne Unit o el Sozialstaat del Segon Reich. Comprèn una àmplia pluralitat de marcs institucionals i de polítiques (Moreno, 2012: 56), que a partir de la finalització de la Segona Guerra Mundial van universalitzar-se entre les democràcies de l'Europa occidental. Gràcies a aquestes mesures, es cobrien riscos com les malalties o la desocupació i es garantia una renda mínima a través de prestacions vinculades al concepte del salari agregat. En conjunt, repercutia en una major estabilitat macroeconòmica del sistema, d'acord amb les tesis keynesianes que van inspirar-ho.

Les dècades de 1970 i 1980, marcades pel final dels *Trente Glorieuses*¹ i la subsegüent crisi, van suposar una sèrie de canvis dràstics en la seva evolució. Durant aquest període es va passar d'un sistema que dotava amb àmplies cobertures els treballadors, a una progressiva retirada d'aquest marc protector. La reducció del salari real, el creixement de l'atur, la caiguda de les prestacions socials i la restricció pressupostària van ser fenòmens recurrents entre els diversos estats occidentals (Albarracín, 1987: 33-34).

Paradoxalment, mentre es retirava part de l'entramat de la protecció social, la Comunitat Econòmica Europea (CEE) va fer les primeres passes per tal de bastir una política social activa i un espai social europeu. Inicialment, de 1958 a 1973, s'havia basat en la promoció de la lliure circulació dels treballadors i en pal·liar els aspectes negatius de l'impacte de la integració (Mosley, 1990). A partir de 1974 es va produir un salt qualitatiu amb el Programa d'Acció Social², través del qual la Comunitat es proposava millorar les condicions socioeconòmiques i laborals dels treballadors. Aquesta mesura va anar acompanyada per la voluntat de donar més visibilitat als interlocutors socials a través del Comitè Econòmic i Social Europeu (CESE), que a partir del 12 de febrer del mateix any va aconseguir la potestat d'emetre dictàmens. A més a més, es van desenvolupar un conjunt de disposicions concretes en dret del treball (Directives 75/129 CEE, 77/187 i 80/987), amb un desenvolupament en aspectes claus com l'establiment de les 48 hores setmanals o la igualtat entre l'home i la dona (Directives 75/117 CEE, 76/206, 79/7, 86/378 i 86/613).

És en aquesta fase evolutiva que es van consolidar dues visions sobre com aproximar-se des de la Comunitat a la política social. Per una banda, la doctrina conservadora, que comptava amb valedors com Margaret Thatcher al Regne Unit, que apostava per una neutralització de l'intervencionisme social, limitant-lo dins de l'àmbit dels Estats membres (Pedrosa, 2009: 622). Per altra banda, els sectors propers al socialisme francès de Mitterrand, que el 1985 va patrocinar Jacques Delors a la presidència de la Comissió, proposaven dotar la integració europea d'una dimensió social (Bitumi, 2017: 13-14). Malgrat reconèixer la liberalització econòmica com un fet inevitable, aquesta aproximació cercava conciliar les relacions entre l'estat, el mercat i la població, per tal de dotar de legitimitat el procés d'integració europea en un context de creixent

¹ Terme emprat per Fourastié (1979) que designa el període comprès entre el final de la Segona Guerra Mundial la crisi del 73, caracteritzat per un elevat creixement econòmic.

² Resolució del Consell, de 21 de gener de 1974, relativa a un programa d'acció social.

qüestionament (Warlouzet, 2017).

Un dels punts culminants d'aquesta dinàmica de refermar la posició comunitària va donar-se l'any 1981. Per iniciativa de França, va iniciar-se un primer avenç cap a la construcció d'un espai social europeu, qüestió que va suscitar amplis debats entre els diferents actors socials europeus. Aquests van accentuar-se a recer dels treballs que s'estaven realitzant per consumir l'AUE, aprovada el 1986, que va ser un pas decisiu per consolidar l'harmonització de les legislacions nacionals i avançar cap al mercat únic.

LES PROPOSTES SINDICALS

Per al sindicalisme europeu, aquest procés era una oportunitat per canviar la dinàmica que revertia la protecció als treballadors: es tractava de conciliar les dificultats produïdes pel xoc entre el creixement econòmic capitalista i el benestar de la classe treballadora. La Confederació Europea de Sindicats (CES) havia promogut una visió crítica del procés d'integració europeu entre els sindicats que en formaven part, constituint una unitat ideològica, malgrat les diferències nacionals (Moreno, 2013: 13). Un cas paradigmàtic va ser la Confederació General Italiana del Treball (CGIL), un dels principals sindicats europeus del moment, per la seva rellevància en el teixit social nacional, la influència dins de la CES i l'ampli suport que tenia a Itàlia (Ciampani, 2017).

La proposta de França i el nomenament de Jacques Delors com a president de la Comissió van estimular les expectatives del sindicalisme per repensar el seu paper en la integració, sent involucrats en les converses de Val Duchese³ Al X Congrés de la CGIL, celebrat entre els dies 8 i 13 de juliol de 1985, va posar-se de manifest que els sindicats havien de desenvolupar un rol unitari i proactiu a través del reforçament de la CES (Ciampani, 2017: 82). Aquest impuls es va consolidar amb l'AUE, firmada el 28 de febrer de 1986, que, amb la reforma de l'article 118B, estipulava desenvolupar el diàleg social europeu, la qual cosa interpel·lava als sindicats a posicionar-se.

El sindicalisme va recollir el testimoni. Els debats de la secció internacional del X

³ Val Duchese és un procés que fa referència al sorgiment del diàleg social europeu a mitjans de la dècada de 1980. El seu punt d'inici se situa en la cimera del Consell celebrada al castell de Val Duchese (Brussel·les) el mes de gener de 1985, impulsada pel resident de la Comissió, Jacques Delors.

Congrés de la CGIL van caracteritzar-se per l'amplitud de temàtiques relacionades amb la integració. La base sobre la qual es van bastir les propostes era la consideració d'una CES forta. Per als membres de la CGIL, el sindicalisme europeu havia entrat en una dinàmica de crisi, causada per la desunió, l'individualisme de les centrals nacionals i la manca d'una estratègia homogeneïtzadora. La posada en comú de les diverses estratègies dels sindicats implicava unir els diferents postulats:

[La CES] debe adoptar una línea capaz de afrontar los procesos de reestructuración y coordinar las iniciativas y las luchas. Este planteamiento implica hacer de la CES una organización cada vez más unitaria y representativa de todos los grandes sindicatos de Europa Occidental y que resista todo intento de condicionar su autonomía y su papel. (CGIL (1986, març 4, a).

Aquesta tesi s'emmarcava en la proposta de bastir una democràcia sindical a nivell europeu, en la qual, com a interlocutor social capital, el sindicalisme havia de tenir un rol autònom i sòlid per intervenir en dos aspectes nodals de la vida dels treballadors: la política salarial i la gestió de l'organització del treball. En aquests àmbits, es preconitzava que la CES havia de posicionar-se a favor d'una major harmonització de la protecció social entre els diversos Estats membres, concebuda com un condicionant per assolir el mercat únic. L'objectiu central era l'ocupació plena de la població activa europea i, per aconseguir-ho, les institucions comunitàries eren un element clau: «*I margini disponibili per una politica di pieno impiego oggi dipendono in larga misura da una concertazione delle politiche economiche sulla scala europea*» (CGIL, 1986, març 4, b). En aquest sentit, la CGIL es feia ressò de les convencions-quadre per a la celebració de convenis col·lectius a escala comunitària entre els principals sectors productius. Aquesta iniciativa perseguia protegir els col·lectius més vulnerables, com les dones, els joves i els treballadors en edat de prejubilació, que estaven sent afectats per la reconversió industrial i per l'escassetat d'ofertes de treball.

D'altra banda, per trobar una solució a la desocupació de masses, percebuda com el major problema que les economies europees havien d'afrontar, calia reformular el concepte de flexibilitat. L'acció del sindicalisme s'havia de basar en cercar una producció flexible: un model organitzatiu que impliqués una reestructuració dels equilibris dins de les empreses per tal de dotar els treballadors d'un major nivell de participació en la presa de decisions. Aquesta mesura s'havia de compaginar amb l'assoliment de la jornada laboral de 35 hores setmanals, per tal de garantir l'accés d'homes i dones a una ocupació digna. D'aquesta manera, el treball se situava en el centre de les reivindicacions sindicals per a l'elaboració de polítiques comunitàries en

matèria social (CGIL, 1986, gener 17).

La lògica que tot el procés perseguia era preservar el model social europeu de les tendències del desenvolupament liberal de l'economia, a través de la qual s'assolien nivells de desocupació incompatibles amb l'estabilitat de la societat. Un dels factors que contribuïa a conformar aquesta situació era la proliferació dels nous sectors industrials tecnològics, que accentuaven les diferències entre els països europeus. Per tal de garantir un desenvolupament geogràfic equilibrat, es proposava evitar que un grup restringit d'estats pogués exercir una posició de domini, gràcies a la concentració d'aquests nous sectors, com l'electrònica i la robòtica. Aquesta visió, en la línia de les tesiress de l'eurocomunisme, posava l'accent en desvincular el creixement europeu de la influència nord-americana: una reflexió coordinada que tingués present aquest precepte havia de ser la *«pietra angolare di una coerente strategia per l'occupazione, la rifondazione política e istituzionale della comunità»*. (CGIL, 1986, març 4, a).

Aquest conjunt de mesures proposades des del sindicalisme italià eren una crida urgent a donar un gir social a les polítiques europees. Des de les institucions comunitàries eren conscients de l'empitjorament de la crisi social provocada per la crisi: a mitjans de 1987, el CESE, a través del seu secretari general, Mathias Hinterscheid, els hi havia traslladat a les institucions comunitàries les tesis anteriorment exposades (CESE, 1987). Per part seva, les institucions europees també van tenir constància de la greu evolució de la situació: un dels casos més ressenyables és el que Jean Claude Schutz, funcionari del Fons Social Europeu, va presentar a Brussel·les el dia 30 de setembre de 1985. A pesar de totes les iniciatives i de les ajudes desplegades, l'atur entre les persones que tenien una edat d'entre 16 i 25 anys s'havia duplicat progressivament des dels primers recomptes fets l'any 1974. El treball, per tant, s'havia convertit en un bé escàs, motiu pel qual es generava una situació en què els joves quedaven apartats, com va assenyalar taxativament el funcionari: *«La responsabilité naturelle des adultes -et des autorités publiques en particulier- de faciliter l'insertion des jeunes dans le marché du travail se trouve, donc, cruellement mise en place»*. (Comissió de les Comunitats Europees. Fons Social Europeu, 1985, setembre 30).

CONCLUSIÓ: UN TEMA CLAU I CONTROVERTIT

Hi ha un consens entre els investigadors en assenyalar l'escàs desenvolupament de la vessant social del projecte europeu. Un dels motius principals és la manca d'un

marc institucional establert vinculant (Bailey, 2008), causat per la reticència dels Estats membres a cedir competències claus que afectin la seva relació amb la població. Aquest fet posa de manifest que les institucions de Brussel·les no poden reemplaçar l'acció dels estats en aquest àmbit. Així mateix, des de sectors més crítics s'apunta com la dimensió social de l'AUE se supeditava a la lògica de la empleabilitat de les persones, negligint la resta d'aspectes de l'estat social (Montes, 1993), situació que va desembocar en casos d'anomia social (Moreno, 2012). Altres investigadors opten per posar èmfasi en el fracàs de les polítiques europees en la intervenció en els àmbits socials per les diferències estructurals entre els països i un enfocament erroni de les polítiques comunes (Recio, 2013).

Com es pot deduir d'aquests exemples, acostar-se a la vessant social europea és una qüestió controvertida, no exempta de polèmica per la situació de pobresa cronificada d'àmplies capes de la població europea. Si bé hi ha hagut canvis i s'han bastit estructures duradores, passant de ser un instrument auxiliar de la integració econòmica a tenir un fi en si mateixa (Pedrosa, 2009: 634), el seu impacte es dilueix quan ha d'arribar a la població. Als anys vuitanta es va iniciar un procés per fer un salt qualitatiu enmig d'un context advers, tot i que fins a dates més recents es realitzen intents en la mateixa direcció: el darrer exemple el podem trobar a l'octubre de l'any 2017 amb la firma del Pilar europeu dels drets socials. Així mateix, el diàleg social europeu s'ha consolidat amb la celebració periòdica de la Cimera Social Tripartida, que inclou els representants de les institucions comunitàries i dels interlocutors socials europeus. Tot i això, la crisi actual suposa un fre al desenvolupament del Pilar i amenaça amb quedar-se en una nova declaració de principis.

La reiteració d'aquesta situació, vista pel cas dels anys vuitanta quan aquest procés va començar a prendre forma, pot contribuir a generar més situacions de malestar amb el procés comunitari. Daniel Bensaïd va formular un marc conceptual per aquestes problemàtiques que pot aplicar-se a aquest cas. Aquest filòsof proposava que quan es realitzen iniciatives i s'apel·la a la població i als interlocutors socials, s'impulsen una sèrie d'anhels. En aquesta dinàmica existeix un risc de generar la impossibilitat d'unir l'expectativa amb l'experiència, fet que es coneix amb el terme lacanià forclusió (Bensaïd, 2010: 86). Moltes de les propostes exposades en aquest comentari poden situar-se a la base d'un llarg procés de sedimentació que pot acabar minant la confiança en la capacitat comunitària d'actuar en una àrea molt sensible de la societat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Albarracín, Jesús (1987). *La onda larga del capitalismo español*. Madrid: Colegio de economistas.

Bailey, David (2008). «Explaining the underdevelopment of "Social Europe": a critical realization». *Journal of European Social Policy*, 18 (3), 232-245.

Bensaïd, Daniel (2013). *Espectáculo, fetichismo, ideologia*. Fortaleza: Plebeu.

Bitumi, Alessandra (2017). «Promouvoir l'europe sociale. La quête du progrès pendant "l'ère Delors"». *Institut Jacques Delors - Policy Paper*, 185.

CESE (1987). *Le politiche per la flessibilità*. [acta]. AHCO (Secretaria General. José Luís López Bulla, Sindicalisme europeu, 1980-1986. Caixa 74). Barcelona.

CGIL (1986, gener 17). IV Congreso FILCEA-CGIL. [Acta de la intervenció de Gaetano Sateriale]. AHCO (Secretaria General. José Luís López Bulla, Sindicalisme europeu, 1980-1986. Caixa 74.). Barcelona.

CGIL (1986, març 4, a). Pacto para el Trabajo, Unidad y Democracia Sindical [Acta]. Arxiu Històric de CCOO (Secretaria General. José Luís López Bulla, Sindicalisme europeu, 1980-1986. Caixa 74.). Barcelona.

CGIL (1986, març 4, b). La dimensione europea di una política di sviluppo. [Document general]. AHCO (Secretaria General. José Luís López Bulla, Sindicalisme europeu, 1980-1986. Caixa 74.). Barcelona.

Chozas, Antonio (1990). «El espacio social europeo». *Cuadernos de Estrategia*, 16, 63-84.

Ciampani, Andrea (2017). «Italian trade unionism and the ETUC: in favour of a European social actor». Dins de: Ciampani, Andrea; Tilly, Pierre (eds.). *National trade unions and the ETUC. A history of unity and diversity*. Brussel·les: CES, 67-94.

Comissió de les Comunitats Europees. Fons Social Europeu (1985, setembre 30). L'insertion des jeunes dans le marché du Travail. [Acta de la intervenció de Jean Claude Schutz]. AHCO (Secretaria General. José Luís López Bulla, Sindicalisme europeu, 1980-1986. Caixa 74.). Barcelona.

Comissió Europea (2015, gener 30). 30 years after 'Val Duchesse' Commission gives a

new impetus to the social dialogue. *News*.

Fourastié, Jean (1979). *Les Trente Glorieuses ou la révolution invisible*. París: Fayard.

Montes, Pedro (1993). *La integración en Europa. Del plan de estabilización a Maastricht*. Madrid: Trotta.

Moreno, Juan (2013). «La compleja gestación de la Confederación Europea de Sindicatos». *Fundación Primero de Mayo*, 57.

Moreno, Luís (2012). *La Europa asocial: crisis y estado del bienestar*. Barcelona: Península.

Mosley, Hugh G. (1990). «The social Dimension of European Integration». *International Labour Review*, 128, 147-164.

Pedrosa, Rosario (2009). «El desarrollo histórico de la política social de la Unión Europea y su estado actual». *Estudios de Economía Aplicada*, 27 (3), 613-638.

Recio, Albert (2014). «El fracaso del modelo de empleo de la Unión Europea. Comentario a las ponencias "Crisis y transformación del contrato de empleo"». *Anuario IET*, 2, 91-94.

Warlouzet, Laurent (2017). *Governing Europe in a Globalizing World. Neoliberalism and its Alternatives following the 1973 Oil Crisis*. Londres: Routledge.

SOBRE L'AUTOR

Nil Bosch Navarro és membre del Departament d'Història Moderna i Contemporània, del Grup de Recerca sobre l'Època Franquista (GREF) i del Centre d'Estudis sobre Dictadures i Democràcies (CEDID), com a investigador predoctoral FI-DGR de la Generalitat de Catalunya. Compta amb publicacions com «Europa, la manzana de la discordia: evolución del discurso de la patronal catalana sobre la integración al Mercado Común (1970-1985)» i «La lucha por el relato: el conflicto Árabo-Israelí y la Unión Europea».

ID Orcid: 0000-0003-1944-8887.

Nil.Bosch@uab.cat

